

ظرفیت سازوکارهای همکاری اقتصادی در شرایط تحریم و جنگ بررسی شد؛ از بریکس تا شانگهای

پیمان‌های منطقه‌ای در آزمون تجارت

ایران در سال‌های اخیر تلاش کرده با عضویت در مجموعه‌هایی مانند بریکس، سازمان همکاری شانگهای، اتحادیه اقتصادی اوراسیا و سازمان همکاری اقتصادی (ا.کو)، دامنه روابط خارجی خود را گسترش دهد و از فشار ناشی از تحریم‌های

مرصیه احتفالی
روزنامه‌های اقتصادی

بین‌المللی بکاهد. هرچند همواره این پرسش اساسی مطرح بوده که آیا عضویت ایران در این نهادهای بین‌المللی می‌تواند از سطح مناسبات سیاسی فراتر رفته و به ابزاری عملی برای توسعه تجارت خارجی تبدیل شود یا خیر؟ تجربه ایران نشان می‌دهد صرف عضویت در پیمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، به تنهایی

تضمین‌کننده افزایش تجارت نیست. محدودیت‌های بانکی، تحریم‌ها، ضعف زیرساخت‌های لجستیک و اختلاف در مسیرهای حمل و نقل، همچنان موانعی جدی در برابر بهره‌برداری از این ظرفیت‌ها هستند. در همین حال باید تأکید کرد که نهادهای یاد شده تفاوت‌های اصولی جدی با یکدیگر دارند.

تا ۴۰ درصد افزایش یافته است. وی تأکید کرد که این تجربه نشان می‌دهد پیمان‌های منطقه‌ای، در صورت فراهم بودن بسترهای لازم، می‌توانند تأثیر واقعی بر تجارت خارجی کشور داشته باشند.

ابعاد سیاسی و بین‌المللی

قنادرزاده در ادامه با تأکید بر اینکه کارکرد پیمان‌های منطقه‌ای صرفاً اقتصادی نیست، اظهار کرد: در مورد پیمان‌هایی مانند بریکس و شانگهای، ابعاد سیاسی و روانی ارتباطات اهمیت زیادی دارد. بریکس به دلیل وزن اقتصادی اعضای خود به یکی از مجموعه‌های قدرتمند بین‌المللی تبدیل شده و در سازمان همکاری شانگهای نیز قدرتهایی مانند چین و روسیه حضور دارند. به گفته وی، همین ارتباطات مستمر می‌تواند به کاهش آثار تلاش‌ها برای منور کردن ایران کمک کند. در عین حال، ارتباط با کشورهای عضو این پیمان‌ها به صورت دوجانبه و چندجانبه نیز در حال توسعه است.

وی افزود: بسیاری از کشورهای عضو پیمان‌ها با ایران از چند مجموعه مشترک هستند، برای مثال پاکستان، ترکیه، روسیه و چین. در برخی از این پیمان‌ها با ایران عضویت مشترک دارند. استمرار این ارتباطات می‌تواند در توسعه تجارت و همراهی کشورها با ایران در برخی موضوعات سیاسی و اقتصادی مؤثر باشد.

موانع بهره‌برداری از پیمان‌های منطقه‌ای

معاون خدمات تجاری سازمان توسعه تجارت، یکی از مهم‌ترین موانع استفاده کامل از ظرفیت پیمان‌های منطقه‌ای را محدودیت‌های ناشی از تحریم‌ها دانست و گفت: ملاحظات سیاسی در حوزه بین‌الملل تأثیرگذار است و برخی کشورها به صورت مستقل تلاش می‌کنند تحریم‌ها را رعایت کنند. وی در کنار تحریم‌ها، به ضعف برخی زیرساخت‌های داخلی اشاره کرد و افزود: بخشی از ارتباطات مالی و بانکی و همچنین زیرساخت‌های لجستیک هنوز به صورت کامل شکل نگرفته و ایران نتوانسته تمام ظرفیت‌های موجود در پیمان‌ها را در داخل کشور ایجاد کند. در سال‌های اخیر و با توجه به اهمیت این موضوع، تلاش برای رفع این نقاط ضعف با سرعت بیشتری دنبال شده است. وی با اشاره دوباره به تجربه توافق تجاری با اوراسیا گفت: ایران در گذشته در انعقاد موافقت‌نامه‌های تجاری چندجانبه موفقیت چندانی نداشت و موافقت‌نامه موثر تجارت آزاد به این معنا وجود نداشت، اما تغییر نگاه در کشور موجب شد محدودیت‌های داخلی برای انعقاد موافقت‌نامه تجارت آزاد با اتحادیه اقتصادی اوراسیا برطرف شود. به گفته قنادرزاده، همین رویکرد اکنون در حوزه‌های دیگری مانند لجستیک و زیرساخت، اساندارد و آمادگی کشور برای استفاده از ظرفیت سایر پیمان‌ها افزایش پیدا کند. قنادرزاده در پاسخ به این پرسش که آیا پیمان‌های منطقه‌ای می‌توانند فراتر از تجارت، بخشی از نیاز ایران در حوزه فناوری، سرمایه و زیرساخت‌ها نیز تأمین کنند، گفت: این پیمان‌ها صرفاً تجاری یا سیاسی نیستند و در بسیاری از آنها سرفصل‌های مشخصی برای همکاری در حوزه‌های فناوری، پرداخت‌ها، تجارت و زیرساخت تعریف شده است. برای نمونه، در بریکس چند کارگروه اقدام اساسی در حوزه‌های پرداخت، فناوری و تجارت وجود دارد. در سایر پیمان‌ها نیز همکاری‌های تخصصی در حوزه‌های مختلف دنبال می‌شود. به گفته قنادرزاده، ایران در گذشته تمرکز بیشتری بر حوزه‌های اقتصادی، تجاری و سیاسی داشته، اما اکنون دستگاه‌های تخصصی مانند وزارت علوم و وزارت بهداشت نیز در این چارچوب فعال تر شده‌اند و همکاری‌های مشترک در حوزه فناوری در حال شکل‌گیری است.

تحریم‌ها و افزایش هزینه تجارت

معاون خدمات تجاری سازمان توسعه تجارت در ادامه درباره تأثیر تحریم‌ها بر استفاده ایران از ظرفیت پیمان‌های منطقه‌ای اظهار کرد: تحریم‌ها بخشی از محدودیت‌ها و اختلالات واقعی در عملکرد ایجاد می‌کنند و بخشی نیز جنبه روانی و رسانه‌ای دارد و باید هدف ایجاد نگرانی و ترس در طرف‌های مقابل برای همکاری با ایران اعمال می‌شوند. بخش روانی تحریم‌ها تا حدود زیادی از طریق رفت‌وآمدها، تبادل هیات‌ها و برقراری نشست‌های دوجانبه و چندجانبه کاهش یافته است. در بخش عملی نیز ایران طی سال‌های گذشته تلاش کرده راه‌های جایگزین برای ادامه فعالیت‌های اقتصادی پیدا کند. قنادرزاده افزود: با توجه به تجربه چند دهه اخیر، ایران روش‌های مختلفی برای عبور از تحریم‌ها ایجاد و تلاش کرده مسیر اقتصاد کشور را ادامه دهد. به همین دلیل در بخشی از محدودیت‌ها به سرعت مسیرهای جایگزین رفته و با کشورهایی که شرایط مشابهی دارند یا عضو اصطلاح «باشگاه تحریم‌ها» هستند، همکاری بیشتری انجام داده است. وی در پایان تأکید کرد: هرچه فشار تحریم‌ها بیشتر شود، پیچیدگی فعالیت‌های اقتصادی نیز افزایش پیدا می‌کند و در برخی موارد هزینه و زمان تجارت بیشتر خواهد شد؛ اما اصل موضوع این است که ایران تلاش کرده در هر شرایطی مسیرهای بازرگانی برای ادامه فعالیت اقتصادی پیدا کند. قنادرزاده با اشاره به مذاکرات دوجانبه و چندجانبه ایران گفت: در کنار فشارهای خارجی، دیپلماسی فعال و مثبتی نیز از سوی ایران دنبال شده است. در نشست‌های مختلف تلاش می‌شود نگرانی‌های کشورهای درباره همکاری با ایران برطرف شود و برای مسیرهایی که طرف‌های تجاری نسبت به آنها نگرانی دارند، راه‌های جایگزین طراحی شود. این مسیرهای جایگزین حوزه‌هایی مانند مسائل مالی و بانکی، لجستیک و فرآیندهای تجاری در درمی‌گیرد و ایران در مذاکرات دوجانبه و چندجانبه، این راهکارها را با کشورهای طرف همکاری مطرح و پیگیری می‌کند.

تجارت خارجی در تله کریدورهای جنگی

مودودی گفت: شرایط ایران در سال‌های گذشته نیز از این منظر مساعد نبوده و اکنون با همزمانی جنگ اقتصادی و نظامی، وضعیت پیچیده‌تر شده است. در چنین شرایطی، حتی اگر بتوان بخشی از مشکلات بانکی را از طریق روش‌های جایگزین مدیریت کرد، اختلال در جابه‌جایی کالا از مسیرهای اصلی تجاری، چالش جدیدی ایجاد کرده است.

غفلت از مرزهای زمینی

این فعال بخش تجارت، یکی از مهم‌ترین درس‌های شرایط کنونی را ضرورت بازنگری در نقشه راه تجارت خارجی کشور دانست و گفت: اکنون باید مشخص شود کدام کریدورهای بین‌المللی برای تجارت ایران حیاتی تر هستند، این کریدورها به چه کشورهایی متصل می‌شوند و مناسبات اقتصادی و تجاری ایران با این کشورها چگونه است. مودودی با اشاره به وابستگی بالای تجارت خارجی ایران به اقتصاد دریایی گفت: بیش از ۸۰ درصد تجارت خارجی ما به اقتصاد دریایی وابسته بوده است. حجم تجارت دریایی در جنوب کشور نیز فاصله قابل توجهی با تجارت دریایی در شمال دارد. این وضعیت نشان می‌دهد که ایران بخش قابل توجهی از تجارت خارجی خود را به یک مسیر اصلی وابسته کرده و همین موضوع، آسیب‌پذیری کشور را در شرایط بحرانی افزایش داده است. با ماعلا همه تخم‌مرغ‌های خود را در یک سبد گذاشته بودیم؛ سبیدی که در شرایط فعلی آسیب‌پذیری ما را بیشتر کرده است.

مودودی گفت: یکی از مهم‌ترین گزینه‌های جبران اختلال در مسیرهای دریایی، استفاده از ظرفیت مرزهای زمینی و کشورهای همسایه است. ظرفیتی که طی سال‌های گذشته به اندازه کافی مورد توجه قرار نگرفته است. ما از مرزهای زمینی و کشورهای همسایه خود که مرزهای گسترده‌ای با آنها داریم، غفلت کرده‌ایم و تسهیلات و شرایط لازم را برای استفاده حداکثری از این ظرفیت فراهم نکرده‌ایم. این فعال بخش تجارت، در عین حال یکی از مشکلات اساسی تجارت خارجی کشور را اشاره داشت که اختلال داخلی دانست و گفت: بسیاری از سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با تجارت همچنان با قوانین و قواعدی متناسب با شرایط عادی و دوران صلح فعالیت می‌کنند؛ در حالی که کشور اکنون در شرایط جنگی قرار دارد و این وضعیت به چابکی و انعطاف بیشتری در فرآیندهای تجاری نیاز دارد.

به گفته مودودی یکی از نشانه‌های این عدم آمادگی، صف‌های

تداوم شرایط جنگی و اختلال در مسیرهای اصلی تجارت خارجی، بار دیگر مساله آسیب‌پذیری شبکه اقتصادی و تجاری ایران را به مرکز توجه آورده است. محمدرضا مودودی، فعال حوزه تجارت، در گفت‌وگو با «دنیای اقتصاد» با اشاره به نقش پیمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در توسعه تجارت خارجی کشور، گفت: در یک نگاه کلان، عضویت در پیمان‌های بین‌المللی، به‌ویژه پیمان‌های تجاری که می‌توانند ایران را به خارج از مرزها متصل کنند، اقدامی مثبت و ضروری است. ارتباط بیشتر با اتحادیه‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و جوامع اقتصادی و قرار گرفتن در زنجیره‌های ارزش جهانی باید همواره یکی از برنامه‌های کلان کشور باشد. مودودی افزود: با این حال ارزیابی عملکرد پیمان‌ها و سازمان‌های بین‌المللی نباید بدون توجه به مشکلات داخلی تجارت ایران انجام شود. اگر این پیمان‌ها تاکنون نتوانسته‌اند تمام ظرفیت خود را در تجارت خارجی ایران به نمایش بگذارند، دلیل آن صرفاً ناکارآمدی این نهادها نیست؛ بلکه بخش مهمی از مشکل به موانع بنیادی در داخل کشور بازمی‌گردد.

بانک‌ها؛ حلقه مفقوده تجارت

مودودی یکی از مهم‌ترین این موانع را تداوم مشکلات بانکی عنوان کرد و گفت: تا زمانی که روابط بانکی ایران با شبکه مالی جهان برقرار نباشد، تجارت خارجی کشور ناگزیر تحت تأثیر این محدودیت قرار خواهد گرفت. حتی در ارتباط با کشورهای همسایه نیز مشکلات بانکی همچنان وجود دارد و این مساله، موضوعی اساسی‌تر از عضویت با عدم عضویت ایران در یک سازمان یا پیمان خاص است.

این مدیر حوزه تجارت کشور گفت: تحریم‌های بین‌المللی باعث شده بسیاری از شرکت‌های خارجی در تعامل با طرف‌های ایرانی با احتیاط بیشتری رفتار کنند. شرکت‌هایی که احتمال می‌دهند همکاری با ایران آنها را در معرض تحریم قرار دهد، طبیعتاً ملاحظاتی در روابط تجاری خود خواهند داشت. وی تأکید کرد: کارکرد و میزان موفقیت سازمان‌ها و اتحادیه‌های بین‌المللی در تجارت ایران، تا حد زیادی به این بستگی دارد که زیرساخت‌های بوم و سخت‌سخت کشور برای انجام تجارت و تعامل اقتصادی با سایر کشورها تا چه اندازه مساعد باشد.

طولانی کامیون‌ها در مرزهای زمینی است. در شرایطی که مسیرهای دریایی با محدودیت مواجه شده‌اند، انتظار می‌رود ظرفیت مرزهای زمینی برای جبران بخشی از این اختلال فعال شود، اما کندی فرآیندهای مرزی مانع تحقق این هدف شده است. وی افزود: صف‌های طولانی و چند کیلومتری کامیون‌ها در مرزها نشان می‌دهد که برخی دستگاه‌ها هنوز می‌خواهند با همان قواعد و شرایط دوران صلح مدیریت کنند. ادامه این وضعیت علاوه بر افزایش هزینه‌های سربار تجارت، ظرفیت کشور برای جایگزین کردن مسیرهای زمینی به جای مسیرهای دریایی را نیز محدود می‌کند. در نتیجه، اختلال در جنوب به جای آنکه از طریق فعال شدن سایر مسیرها جبران شود، می‌تواند به کل شبکه تجارت خارجی سربست کند.

در این میان، این پرسش مطرح است که آیا پیمان‌هایی مانند اتحادیه اقتصادی اوراسیا، به‌ویژه با توجه به کاهش یا حذف تعرفه‌های تجاری میان اعضا، می‌تواند در شرایط جنگی بخشی از مشکلات تجارت خارجی ایران را کاهش دهد؟ مودودی در پاسخ به این سؤال ضمن اشاره به دشواری تعامل اقتصادی ایران در شرایط ویرابویی مستقیم با آمریکا گفت: همچنان فرصت‌هایی برای توسعه تجارت وجود دارد. برخی شرکت‌ها همچنان به دنبال افزایش درآمد و توسعه بازارهای خود هستند و اگر منافع حاصل از همکاری با ایران بتواند از هزینه و ریسک احتمالی آن بیشتر باشد، ممکن است این شرکت‌ها حاضر به پذیرش ریسک و ادامه تعامل با ایران باشند. این وضعیت باید به عنوان یک فرصت برای توسعه تجارت خارجی کشور تلقی شود؛ چرا که حتی برخی کشورها ممکن است در چارچوب‌های غیررسمی نیز تمایل به حفظ یا توسعه ارتباط تجاری با ایران داشته باشند.

با این حال، مشکل اصلی از نگاه مودودی، نبود یک برنامه مشخص برای استفاده از این فرصت‌هاست. مودودی در پایان تأکید کرد: مساله تجارت خارجی ایران در شرایط کنونی تنها به عضویت در پیمان‌های منطقه‌ای یا میزان تعرفه‌های تجاری محدود نمی‌شود. پیمان‌هایی مانند اوراسیا می‌توانند فرصت‌هایی برای توسعه تجارت فراهم کنند، اما استفاده از این ظرفیت‌ها نیازمند اصلاح همزمان زیرساخت‌های بانکی، لجستیک، گمرکی و حمل‌ونقلی است. ایران برای عبور از شرایط کنونی نیازمند بازنگری جدی در نقشه راه تجارت خارجی است؛ زیرا در صورت تداوم رویکردهای گذشته، نتواند ظرفیت‌های جدید برای توسعه تجارت از دست خواهد رفت. بلکه ظرفیت‌هایی که طی سال‌های ایجاد مسیرهای جایگزین و توسعه روابط تجاری ایجاد شده نیز بلااستفاده باقی خواهد ماند.

از یکسو با هدف مقابله با تلاش‌های اترزهای سیاسی و اقتصادی ایران دنبال می‌شود و از سوی دیگر، توسعه روابط اقتصادی و سیاسی با کشورهای عضو این پیمان‌ها را هدف قرار داده است.

معاون خدمات تجاری سازمان توسعه تجارت با اشاره به حضور مقامات ایرانی در نشست‌های این پیمان‌ها گفت: در اغلب پیمان‌هایی که ایران عضو آنهاست، در عالی‌ترین سطح مشارکت صورت گرفته و روابط در حال توسعه است.

اوراسیا؛ تجربه تجارت آزاد

قنادرزاده یکی از مهم‌ترین نمونه‌های اثرگذاری پیمان‌های منطقه‌ای بر تجارت ایران را اتحادیه اقتصادی اوراسیا دانست و گفت: ایران برای نخستین بار در تاریخ جمهوری اسلامی، یک موافقت‌نامه تجارت آزاد چندجانبه را با اتحادیه اقتصادی اوراسیا و پنج کشور عضو آن منعقد کرده است.

به گفته وی، این توافق اثر قابل توجهی بر تجارت ایران داشته است. تجارت ایران با اعضای این اتحادیه از زمان اجرای موافقت‌نامه موقت تا یکی دو سال پیش، بیش از ۲۵ برابر رشد کرده و پس از تبدیل موافقت‌نامه به تجارت آزاد نیز تجارت ایران با اعضای اتحادیه، سه ساله حدود ۲۰ تا ۳۰ درصد در برخی موارد

جدی و ماهیتی در مسیر توسعه روابط تجاری و اقتصادی ایران با این نهادها وجود دارد.

مسیر ایران برای عبور از انزوای اقتصادی

محمدصادق قنادرزاده، معاون خدمات تجاری سازمان توسعه تجارت ایران، در گفت‌وگو با «دنیای اقتصاد» معتقد است عضویت در این پیمان‌ها علاوه بر کارکرد سیاسی، می‌تواند به توسعه تجارت، فناوری، زیرساخت و سرمایه‌گذاری منجر شود؛ مشروط بر آنکه زیرساخت‌های داخلی برای استفاده از این ظرفیت‌ها تکمیل شود. قنادرزاده با اشاره به کارکرد پیمان‌های چندجانبه در مناسبات بین‌الملل اظهار کرد: یکی از مهم‌ترین کارکردهای عضویت کشورها در پیمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، ایجاد ائتلاف و بازگیری سیاسی در عرصه بین‌الملل است. ایران نیز طی سال‌های اخیر به صورت ویژه در پیمان‌های مختلف فعال شده و تلاش کرده از ظرفیت‌های سیاسی و اقتصادی آنها استفاده کند. به گفته وی، اتحادیه اقتصادی اوراسیا، سازمان همکاری شانگهای، بریکس، دی.ا.ا، سازمان همکاری اسلامی و اکوار جمعه پیمان‌هایی هستند که ایران در آنها حضور فعال دارد. این تحرکات

سازمان همکاری اسلامی، سازمان همکاری اقتصادی، بریکس، سازمان همکاری شانگهای و اتحادیه اقتصادی اوراسیا در رده مهم‌ترین نهادهایی هستند که ایران طی سال‌های گذشته توانسته با آنها همکاری داشته باشد. البته نام‌گفته نماند که نهادهای یادشده از منظر ماهیتی، تفاوت‌های جدی با یکدیگر دارند.

برای ایران، اوراسیا احتمالاً ملموس‌ترین اثر اقتصادی کوتاه‌مدت را دارد. توافق تجارت آزاد ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا از ۱۵ مه ۲۰۲۵ اجرایی شده و به‌شدت تجارت ایران با کشورهای عضو این اتحادیه منجر شده است. بریکس از نظر اندازه اقتصادی بسیار بزرگ‌تر از اوراسیا است، با وجود این اتحادیه هم‌رکی با منطقه آزاد تجاری نیست. سازمان همکاری شانگهای کمی متفاوت است؛ چرا که این سازمان بیشتر یک چارچوب همکاری سیاسی، امنیتی و اقتصادی است تا یک بلوک تجاری. سازمان همکاری اسلامی، بازار مصرف بسیار بزرگی را در اختیار دارد هرچند تمرکز آن صرفاً اقتصادی نیست و حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را هم در برمی‌گیرد. سازمان همکاری اقتصادی با آکونیز ظرفیت مهم برای تجارت و ترانزیت منطقه‌ای است، هرچند تاکنون آن توان آن برای توسعه تجاری کشور به درستی بهره گرفته نشده است. فارغ از نقش و اهمیت نهادهای یاد شده، اختلالات

یادداشت

افت تولید با عقبگرد تجارت

احسان طاهری
کارشناس اقتصاد بین‌الملل

کاهش قابل توجه تجارت خارجی ایران در پنج‌ماه نخست سال ۱۴۰۵، رنگ هشدار دیگری برای اقتصاد کشور است. صادرات غیرنفتی ایران در این دوره با کاهش ۲۸٫۲ درصدی نسبت به مدت مشابه سال گذشته به حدود ۱۵ میلیارد دلار رسیده و واردات نیز با افت ۲۶٫۱ درصدی در سطح ۱۷ میلیارد دلار قرار گرفته است. شدت افت تجارت خارجی زمانی بیشتر نمایان می‌شود که عملکرد پنج‌ماه نخست اسما ل با مدت مشابه سال ۱۴۰۳ مقایسه شود. در این مقایسه، صادرات ۲۲٫۵ درصد و واردات ۳۸ درصد کاهش یافته است. این ارقام نشان می‌دهد مساله صرفاً کاهش مقطعی تجارت خارجی نیست، بلکه تداوم این روند می‌تواند به یکی از چالش‌های جدی اقتصاد ایران تبدیل شود؛ به‌ویژه آنکه تجارت خارجی ارتباط مستقیمی با تأمین منابع ارزی، تولید، سرمایه‌گذاری و تأمین کالاهای اساسی دارد.

در پنج‌ماه نخست اسما ل، صادرات غیرنفتی به ۱۵ میلیارد دلار و واردات به ۱۷ میلیارد دلار رسیده است. مقایسه این ارقام با مدت مشابه سال گذشته نشان می‌دهد صادرات حدود ۲۸ درصد و واردات حدود ۲۶ درصد کاهش یافته است. با وجود این کاهش قابل توجه در حجم تجارت خارجی، تراز تجاری غیرنفتی تغییر چندانی نکرده و همچنان حدود ۲ میلیارد دلار منفی است. بنابراین اگرچه صادرات و واردات هر دو با افت مواجه شده‌اند، این کاهش در تراز تجاری کشور انعکاس قابل توجهی نداشته است. اما اهمیت این امارات را نباید صرفاً در تراز تجاری جست‌وجو کرد. کاهش همزمان صادرات و واردات، از دو مسیر متفاوت می‌تواند اقتصاد کشور را تحت فشار قرار دهد.

افت صادرات: ترمز رشد اقتصادی

نخستین مسیر، کاهش صادرات است. صادرات یکی از مولفه‌های اصلی تولید ناخالص داخلی و از محرک‌های رشد اقتصادی محسوب می‌شود. بنابراین کاهش صادرات می‌تواند مستقیماً رشد اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد. از سوی دیگر، کاهش صادرات به معنای کاهش درآمد‌های ارزی حاصل از آن است. در اقتصادی که تأمین ارز یکی از مسائل مهم فعالیت‌های تولیدی و تجاری محسوب می‌شود، کاهش منابع ارزی می‌تواند محدودیت‌های بیشتری برای تأمین نیازهای اقتصاد ایجاد کند و بر روند سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های بنگاه‌ها اثر بگذارد. به این ترتیب، افت صادرات صرفاً کاهش ارزش کالاهای فروخته‌شده در بازارهای خارجی نیست، بلکه می‌تواند به کاهش ظرفیت رشد اقتصاد نیز منجر شود.

واردات: حلقه‌ای که به تولید متصل است

در سوی دیگر، کاهش واردات نیز لزوماً اتفاق مثبتی برای اقتصاد نیست. اقتصاد ایران وابستگی بالایی به واردات کالاهای واسطه‌ای و همچنین کالاهای اساسی دارد. بنابراین کاهش واردات این گروه از کالاهای می‌تواند از مسیر تأمین نهاده‌ها و مواد اولیه، خرجه تولید داخلی را با مشکل مواجه کند. مقایسه امارات نشان می‌دهد افت واردات حتی از افت صادرات نسبت به پنج‌ماه نخست سال ۱۴۰۳ شدیدتر بوده است. واردات از ۲۳٫۰۲ میلیارد دلار در پنج‌ماه نخست سال ۱۴۰۴ به ۱۷ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۵ رسیده که میانگین کاهش ۲۶٫۱ درصدی است. در مقایسه با پنج‌ماه نخست سال ۱۴۰۳ نیز واردات ۲۶ درصد کاهش یافته است. این کاهش می‌تواند نشانه‌ای از تشدید تنش‌های جنگی در بیش از یک سال اخیر، محدودیت‌های ارزی، اختلال در مسیرهای تجاری و کاهش ظرفیت فعالیت اقتصادی باشد. با توجه به سهم بالای مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای و ماشین‌آلات در واردات ایران، تداوم این روند می‌تواند در ادامه آثار خود را در سطح تولید داخلی نشان دهد.

ضرورت ایجاد مسیرهای جدید تجاری

کاهش حدود ۲۷ درصدی تجارت خارجی در مجموع، از دو مسیر به اقتصاد کشور آسیب می‌زند: کاهش صادرات و کاهش واردات. از یک سو، کاهش صادرات، رشد اقتصادی و درآمد‌های ارزی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و از سوی دیگر، افت واردات کالاهای واسطه‌ای، مواد اولیه و کالاهای اساسی می‌تواند خرجه تولید را با مشکل مواجه کند. به همین دلیل، نمی‌توان افت واردات را صرفاً به عنوان کاهش تقاضا برای کالاهای خارجی یا بهبود تراز تجاری تفسیر کرد. در اقتصادی مانند ایران، بخشی از واردات مستقیماً به استمرار فعالیت بنگاه‌های تولیدی وابسته است. بنابراین کاهش شدید واردات می‌تواند در صورت تداوم، خود را در قالب کاهش تولید و سرمایه‌گذاری نشان دهد.

بهبود شرایط تجارت خارجی، نیازمند مجموعه‌ای از اقدامات داخلی و خارجی است. در سطح خارجی، به نظر می‌رسد آمریکا هم از طریق اهرم فشاری که در اختیار دارد و هم از مسیر روابط دیپلماتیک، در این زمینه نقش دارد. هرچه زودتر این وضعیت تعدیل نگین شود، می‌تواند به بهبود شرایط صادرات و واردات کمک کند. در کنار مذاکرات و مباحثات دیپلماتیک، باید تلاش‌هایی برای تغییر مبادی واردات و ایجاد مسیرهای جدید برای صادرات نیز انجام شود. بخشی از این اقدامات را می‌توان در کوتاه‌مدت انجام داد، اما بخش قابل توجهی از آن زمان‌بر است و نیازمند برنامه‌ریزی و ایجاد زیرساخت‌های لازم خواهد بود.

در نهایت، تداوم افت تجارت خارجی می‌تواند یک شوک موقت را به یک آسیب ساختاری برای اقتصاد ایران تبدیل کند. از این رو، ضروری است هرچه سریع‌تر برای تعیین تکلیف شرایط تجارت خارجی اقدام شود؛ چرا که تجارت خارجی به یک بخش جدازات اقتصاد، بلکه یکی از حلقه‌های اصلی اتصال تولید، منابع ارزی و رشد اقتصادی است. عبور از چالش‌های موجود در تجارت خارجی می‌تواند زمینه را برای بازگشت رشد اقتصادی به سطوح بالاتر فراهم کند.

خبر

تدوین اطلس جامع مبادی رسمی تجارت خارجی

سازمان توسعه تجارت ایران از تهیه و ابلاغ اطلس جامع مبادی رسمی تجارت خارجی کشور خبر داد. به گفته این سازمان، این اطلس با هدف رصد مستمر وضعیت مرزها، شناسایی مشکلات

و ظرفیت‌های موجود و تعیین مسیرهای جایگزین برای تداوم تجارت تدوین شده است. به گزارش خبرگزاری مهر، در فرآیند تدوین این اطلس و با همکاری دستگاه‌های مرتبط، اطلاعات مربوط به زیرساخت‌ها، ظرفیت‌ها، رویه‌ها، موانع، مشکلات و ضعف‌های هر یک از مبادی رسمی تجارت خارجی کشور گردآوری و تصویری جامع از وضعیت آنها تهیه شده است. این اطلس در شرایط جنگی می‌تواند برای شناسایی سریع مسیرهای جایگزین مورد استفاده قرار گیرد، اما در شرایط عادی نیز به عنوان یک داشبورد مدیریتی برای تصمیم‌گیران و سیاستگذاران کاربرد خواهد داشت.

به گفته این سازمان، وضعیت هر مرز، معبر گمرکی و تجاری، آخرین وضعیت رویه‌ها، میزان تردد، تعداد ناوگان و مشکلات و چالش‌های موجود به صورت مستمر در این سامانه رصد خواهد شد. همچنین این ابزار می‌تواند در صورت اختلال یا انسداد یک مسیر، امکان شناسایی سریع مسیر جایگزین را فراهم کند و از ایجاد تأخیر یا اختلال جدی در جریان تجارت جلوگیری کند. این اطلس اکنون آماده و ابلاغ شده و قرار است به صورت مستمر به‌روزرسانی شود تا به مرجعی برای تحلیل و بررسی وضعیت مبادی مرزی و تجاری کشور تبدیل شود.